

Raad van Advies Waddenzeehavens
28 september 2017 van 17.30-20.00 uur

De Seedykstertoer, Marrum (Fryslân)

Verslag van de veertiende Raad van Advies
(volgend op een middag met de Coalitie Wadden Natuurlijk)

28 september 2017

Arjen Bosch
Hans Punter

Inhoud

1. Agenda, verslag en mededelingen	1
2. Review economisch perspectief waddenzeehavens	1
3. Gebiedsagenda Waddengebied	3
Besluiten stuurgroep SVW	3
Stuurgroep Gebiedsagenda Wadden 2050	3
Regiecollege Waddenzee (RCW)	4
Werkatelier 23 november	4
4. UNESCO-havens	4
Hercertificering EcoPorts	4
Natuur in en om havens	4
Duurzame haven Lauwersoog	4
Building with Nature Den Helder	4
Publieksprijs voor Martin Baptist / programma Building with Nature	4
5. Trilaterale regeringsconferentie en Port Statement	5
6. Waddenfonds	5
7. Continuering RvA na zeven jaar	5
Planning en rondvraag	6
 Bijlage 1, Deelnemers Raad van Advies 28 september 2017	 6

Agenda

1. Toelichting op agenda, verslag en mededelingen
 - Verslag Raad van Advies 21 maart 2017
 - Mededelingen
2. *Review economisch perspectief waddenzeehavens*
3. Gebiedsagenda Waddengebied
 - Besluiten stuurgroep SVW
 - Stuurgroep Gebiedsagenda Wadden 2050
 - Regiecollege Waddenzee (RCW)
 - Werkatelier 23 november
4. Unesco-havens
 - Hercertificering EcoPorts
 - Natuur in en om havens
 - Naar een duurzame haven Lauwersoog
 - Building with Nature Den Helder
 - Publieksprijs Ingenieur van het jaar naar Martin Baptist
 - Programma Building with Nature waddenzeehavens
5. Trilaterale regeringsconferentie en Port statement
 - Uitwerking Investeringskader
6. Waddenfonds
 - Uitwerking Investeringskader
7. Continuering Programma Waddenzeehavens
8. Planning

Raad van Advies Waddenzeehavens

De Raad kwam op 28 september voor de veertiende keer bijeen. In deze bijeenkomst stond de *Review economisch perspectief waddenzeehavens* van de Waddenacademie centraal, gevolgd door de *Gebiedsagenda Waddengebied*. Daarna passeerden de lopende zaken de revue.

1. Agenda, verslag en mededelingen

- Voorzitter Tineke Netelenbos heet alle aanwezigen welkom en in het bijzonder Cas König, de nieuwe directeur van Groningen Seaports. De Raad begint wegens andere verplichtingen van Jouke de Vries en Klaas Deen direct met agendapunt 2, en stemt overigens in met de in de Leidraad voorgestelde agenda.
- Het verslag van de RvA van 21 maart 2017 wordt ongewijzigd vastgesteld.

Mededelingen

Maria Le Roy.

- Het proces van havenverzelfstandiging in Harlingen is een afrondende fase, de gemeenteraad is akkoord en stelt binnenkort een directeur aan, de commissarissen zijn benoemd.
- Harlingen wilde de Nieuwe Willemshaven graag inrichten als jachthaven zonder beroepsvaart. De Raad van State heeft die wens geblokkeerd.

2. Review economisch perspectief waddenzeehavens

Deze conceptpublicatie schetst een beeld van de waddenzeehavens in 2030 en verschijnt onder verantwoordelijkheid van de Waddenacademie en Bart Kuipers, haveneconoom bij aan de EUR. De Review dient als basis voor een discussiestuk van de projectgroep Gebiedsagenda, dat op 2 november in de RCW wordt besproken.

- Jouke de Vries vat samen wat voorafging aan de totstandkoming van dit project. Het Waddenzeehuisberaad leidde tot vervolggesprekken en het aanbod van de Waddenacademie om een Review te geven op het economisch perspectief van de Waddenzeehavens. De opzet is in onderling overleg tot stand gekomen. Hij benadrukt dat de voorliggende tekst nog een discussiestuk is.
- Bart Kuipers schetst in een presentatie zijn aanpak met drie workshops, interviews, informatierondes. Hoe de economie zich in de toekomst gaat ontwikkelen laat zich niet voorspellen. Daarin begon de eerste workshop met een inventarisatie van kritische onzekerheden. Twee onzekerheden bleken daarbij van doorslaggevende betekenis: is het regionaal **zelforganiserend vermogen** rondom de waddenzeehavens hoog of laag, het **economisch en maatschappelijk systeem** waarbinnen de havens functioneren (open of gesloten). Deze twee assen van onzekerheid genereren vier mogelijke scenario's. Daarom zijn in de tweede workshop vier verschillende economische scenario's uitgewerkt tot en met hun gevolgen voor de waddenzeehavens. De economische consequenties van de vier toekomstscenario's die hieruit kunnen worden afgeleid, zijn met gebruikmaking van de meest actuele CPB¹-gegevens doorgerekend en gekwantificeerd. In de laatste workshop zijn per scenario aanbevelingen gedaan.

¹ Centraal Planbureau

Daarna is geïnventariseerd welke aanbevelingen voor alle scenario's relevant zijn, de generieke aanbevelingen.

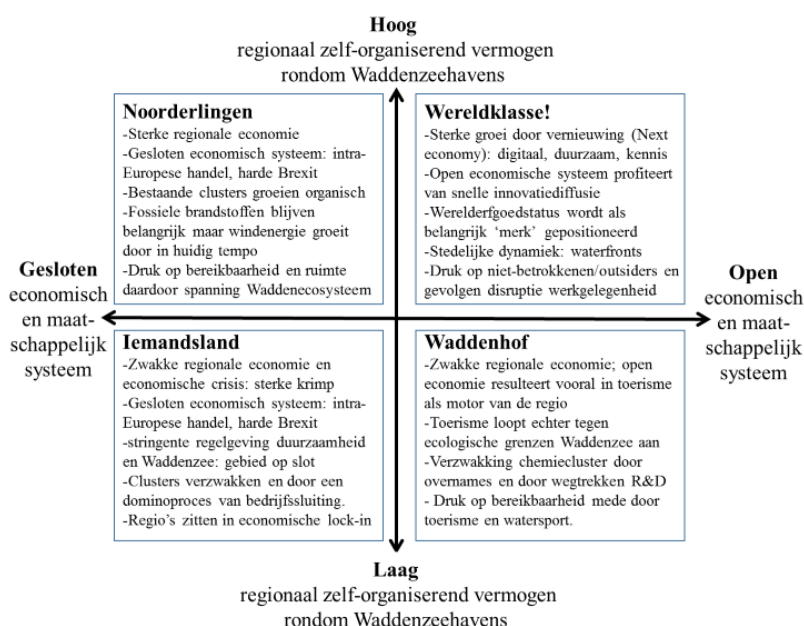
Discussie

- Complimenten voor het goede rapport en de heldere presentatie.
- De havens zijn erg belangrijk, maar wat was de precieze gebiedsafbakening voor dit onderzoek? Langs de waddenkust vormen de havens een economische topsector.
- Bart Kuipers geeft aan waar de data vandaan komen, zoals de havenmonitor, jaarverslagen, aanlandingscijfers van de havens zelf, etc. Lauwersoog en Den Oever zitten niet in de havenmonitor.
- Maak in de tekst duidelijk dat bepaalde onderdelen en havenactiviteiten bij gebrek aan harde data niet zijn / konden worden meegenomen.
- Innovaties die al worden ontwikkeld in Lauwersoog komen onvoldoende uit de verf, maar helaas ontbreken er voor die haven harde cijfers over bijvoorbeeld werkgelegenheid. Als vanuit Lauwersoog en Den Oever cijfers worden aangeleverd, kan Bart dat nog verwerken. Voeg aan de twee pagina's samenvatting van de publicatie ook informatie toe over Lauwersoog, Den Oever en Harlingen. Er zijn ook cross-overs te melden die de aantrekkelijkheid van een haven vergroten, met name die van visserij + toerisme.
- De havens van Groningen Seaports bieden hooguit enig perspectief op economisch toerisme. Werelderfgoed moet worden genoemd waar dat passend is, maar niet als grote economische factor in elke haven.

In het wereldklasse-scenario zijn voor de Eemsdelta de nieuwe ontwikkelingen onvoldoende meegenomen: waterstofeconomie, digitalisering, datahosting, en (meer in detail) de biobased industrie.

Werkgelegenheidsontwikkeling in geheel nieuwe ontwikkelingen zitten inderdaad niet altijd in de gebruikte cijfers, maar wel in de scenario's en de tekst.
- Cor stelt voor om de tekst over de Eemsdelta bilateraal te herformuleren.
- Werelderfgoed is zo waardevol dat je daar de havens in moet meenemen. Kun je wel stellen dat zoiets als hightech industrie aan de haven is gekoppeld?

De publicatie is opgebouwd vanuit het perspectief van de havens, zodat de industrie er een logisch onderdeel van is. Voeg nog wel een passage toe over het toerisme en wat dat voor de verschillende scenario's betekent.
- Deze review maakt duidelijk dat havens de grote motor van de welvaart in het gebied vormen.
- De havens blijken in elk van de scenario's een robuuste factor, maar die van Den Helder is kwetsbaar als hij de offshore wind zou gaan missen. Merk op dat er binnen het algemene beeld dat de scenario's oproepen wel forse verschillen bestaan tussen de havens.
- Den Helder bedient de Noordzee en de impact op de Waddenzee is gering. Dat geeft de haven een vrij specifieke positie. Voor den Helder is de waddenkust uit toeristisch oogpunt niet zo actueel (daar liggen havenbedrijven, Defensie, NAM).

- Gebruik dit document voor de op te stellen Gebiedsagenda en werk daarin de dingen verder uit. Geef doorkijkjes die de Gebiedsagenda kunnen onderbouwen.
- Het is goed dat in de tekst het belang van de havens onderstreept wordt, maar voor Harlingen mist de overslag eigenlijk nog. Die cijfers worden aangeleverd en toegevoegd.
- Voor de visserij liggen er veel bedreigingen, maar pak ook de kansen op. Er zijn doemscenario's van Brexit, quotering, overbevissing, discards en pulsvisserij, maar niemand weet welke kant het opgaat. De Brexit is voor alle havens een bedreiging. Van Denemarken tot Portugal sluiten de landen zich aan om gezamenlijk een strategie vast te stellen. De visserijorganisaties zetten daar ook sterk op in.
- Harlingen is blij met de voorliggende tekst die het belang van de havens voor de leefbaarheid onderstreept en is content met de huidige inventarisatie. Zorg wel dat de informatie over Harlingen in de hoofdtekst en de samenvatting wordt meegenomen.
- Den Helder heeft alle waardering voor wat er nu voorligt. Veel ontwikkeling is gerelateerd aan werkgelegenheid bij de Marine, maar alle toegevoegde waarde moet komen uit de industrie en havendienstverlening.
- Merk ook daar op dat het belang van visserij en toerisme niet is meegenomen – en waarom – maar dat het wel van groot belang is.

Concluderend

- Overall gezien ligt er een goed rapport en de regio's moeten er nu mee aan de slag.
- Cor en Bart preciseren de tekst op onderdelen nog nader.
- Zorg dat goed te zien is dat toerisme en visserij wel kwalitatief, maar niet in de cijfers zijn meegenomen en waarom dat is gebeurd.
- Feiten en cijfers staan zo goed op een rij: er is een goed rapport afgeleverd.
- Er ligt nu een basisdocument voor verdere discussie. Aan de hand van wat er nu ligt kun je praten en beleid maken, verder invullen en detailleren.
- De iets aangepaste samenvatting van twee pagina's gaat naar de projectteam voor de gebiedsagenda. Daar is gelegenheid voor verdere inbreng van alle deelnemende partners, waaronder ook de visserij.
- De uitkomsten daarvan worden op 2 november in het RCW besproken.

3. Gebiedsagenda Waddengebied

Besluiten stuurgroep Structuurvisie Waddengebied

De werking van de Derde Nota Waddenzee (PKB-Waddenzee 2007) is verlengd tot 2019. Dit beleid moet voor die tijd worden vertaald naar de Omgevingswet, wat inhoud dat dit wordt opgenomen in de Nationale omgevingsvisie. Daarom is de Derde Nota geëvalueerd en daarna is een beleidsverkenning uitgevoerd. De Beleidsverkenning Structuurvisie Waddengebied wordt gebruikt om een Gebiedsagenda op te stellen. In de vorige bijeenkomst van de Raad passeerde het eindconcept van de Beleidsverkenning; twee erg uitgebreide documenten. De als voorbeeld bij de stukken gevoegde Gebiedsagenda Zuidelijke Randstad geeft aan dat een beleidsagenda een stuk korter kan zijn. Aan een gebiedsagenda nemen ook niet-overheden deel, in dit geval de natuurbescherming, de waddenzeehavens en de visserij.

Stuurgroep Gebiedsagenda Wadden 2050

- Arjen Bosch en Bart van der Kolk zitten in de Projectgroep Gebiedsagenda. De Projectgroep maakte een plan aanpak, dat de stuurgroep inmiddels heeft goedgekeurd. De projectgroep stelde ook voor om de Stuurgroep uit te breiden met die partijen die ook aan de projectgroep deelnemen. De havens hebben Tineke Netelenbos voorgedragen om hen te vertegenwoordigen. De visserijsector heeft zich daarbij aangesloten.

- Ook de gemeenten en de Waddeneilanden hebben inmiddels een vertegenwoordiging in de Stuurgroep gekregen in de persoon van Edwin Krijns.

Regiecollege Waddenzee (RCW)

- Het RCW heeft aangegeven een aantal specifieke onderwerpen uit de gebiedsagenda te willen bespreken.
- De planning van de voorbereiding van de Gebiedsagenda is erg strak en zowel gemeenten en provincies vroegen om meer spreiding van onderwerpen in de tijd.
- “Havens als motor voor verduurzaming” blijft op 2 november staan.

Werkatelier 23 november

Strategische beleidsopgaven worden voor het eerst breed besproken met inhoudelijke medewerkers.

- Om een indruk te geven, om welke onderwerpen het gaat stelde Arjen Bosch een ‘kijkje over de schouder’ op.
- [Via Bart en Arjen kan inbreng worden aangeleverd. Zij onderhouden het contact met de leden van het projectteam Waddenzeehavens.](#)

4. UNESCO-havens

Hercertificering EcoPorts

Alle havens moeten om de twee jaar EcoPorts gecertificeerd worden. De voorbereiding hiervan loopt inmiddels bij alle havens. Er zijn drie studenten ingeschakeld bij de voorbereiding.

Natuur in en om havens

Via programma Naar een Rijke Waddenzee kan een deskundige worden ingeschakeld. Dit wordt binnenkort opgepakt bij Harlingen.

Duurzame haven Lauwersoog

In haar presentatie geeft Mariëtte de Visser aan dat het Westgat april 2018 wordt gebaggerd om de dichtgelopen toegang weer op de garantiediepte te brengen. Daar wil ze het niet bij laten, want de ontwikkeling van Lauwersoog past in de in 2013 opgestelde ontwikkelingsvisie 2020. Gelet op de trends op het gebied van duurzame visserij, werelderfgoed, klimaatverandering, circulaire economie, transitie naar duurzame energie en building with nature, is het nu een goed moment om met de meest betrokken partners over doorontwikkeling in gesprek te gaan. Daarbij wordt bijvoorbeeld gedacht aan een werelderfgoedcentrum, gastheerschap, viskotters op waterstof, spoelen van havenslib en zelfvoorzienend zijn in energie.

- [Dat het baggerwerk in een bredere context wordt geplaatst, verdient ondersteuning.](#)

Building with Nature (BwN) Den Helder

Het Waddenfonds beschouwt BwN Den Helder als een van de zes majeure projecten. Het college van de provincie Noord-Holland heeft vorige week besloten de modelstudies van het project Building with Nature Den Helder te financieren. De aanbesteding van het project vindt plaats in het najaar van 2017.

Publieksprijs voor Martin Baptist / programma Building with Nature

In het middagprogramma dat aan deze Raad vooraf ging, gaf Martin Baptist een presentatie over het lopende EcoShape programma Building with Nature Waddenzeehavens.

- Het Building with Nature-Waddenzeehavens-concept maakt dat partijen worden verbonden in plaats van dat ze tegenover elkaar staan. Het is een succesvolle aanpak gebleken die voortzetting verdient.
- Het BwN project Slibvaren zit nog in de pijplijn. Dat is een project dat alsnog opgepakt moet worden.
- Vanmiddag is een inventarisatie gemaakt van nieuwe thema's voor een follow-up van een het huidige programma.
- Wat er uitsprong was slim baggeren en storten van slib, en zo bijdragen aan een gezamenlijke strategie voor het baggeren in de Waddenzee.
- **Het voorstel om met deskundigen van Wageningen Marine Research en medewerkers van betrokken organisaties een werkatelier te organiseren wordt ondersteund.**

Tot slot: de havens hebben de mogelijkheid verkend om te komen tot één aanbesteding voor baggerwerk, maar dat is helaas niet gelukt.

5. Trilaterale regeringsconferentie en Port Statement

- Arjen Bosch bespreekt de uitgedeelde PowerPointpresentatie, die in de plaats komt van de *Letter of Intent* waarvan eerder sprake was. De inhoud van een drietal dia's zal dienen voor de inhoud van het havenstatement.

6. Waddenfonds

- De Raad is tevreden over de uitkomst van de briefwisseling met het Waddenfonds over het Uitvoeringskader. In de brief van het Waddenfonds staat dat vooronderzoek door de provincies gefinancierd wordt. De beslissing van Noord-Holland over Building with Nature Den Helder is daar een voorbeeld van.

7. Continuering RvA na zeven jaar

De RvA bereikte goede resultaten, er is exposure, samenwerking en bijdrage aan financiering via het Waddenfonds. Gaan we hiermee door in een nieuwe periode van vijf jaar?

- Groningen Seaports vindt een evaluatie wenselijk. Kijk daarbij niet uitsluitend naar wat er bereikt is, maar ga ook na in hoeverre het doel bereikt is waarvoor de Raad in het leven is geroepen. Waarvoor ben je opgericht en wat heb je bereikt. Wat zijn je doelen voor de volgende vijf jaar.
- De evaluatie wordt voor de gemeenten een verantwoordingsdocument; voor Groningen Seaports moet het antwoord geven op de vraag 'hebben we ons doel bereikt en wat is een wenselijke rol van de Raad'.
- **Arjen Bosch zorgt voor een evaluatie van de gestelde vragen en bespreekt dit in het programmateam. De resultaten zullen worden verspreid.**
- **De leden van de Raad stemmen in met verhoging van de bijdrage met 10% voor de komende vijf jaar.**
- Moeten gemeenten ook bijdragen aan de gebiedsagenda met ambtelijke inzet? Er is veel voordeel van geweest.
- **Continueren van de bijdrage van € 2.500,- is akkoord.**

Planning en rondvraag

- De Raad komt weer bijeen in februari 2018.
- Er zijn geen vragen; de voorzitter dankt de aanwezigen voor hun bijdrage.

Bijlage 1

Deelnemers Raad van Advies 28 september 2017

Tineke Netelenbos (voorzitter)	voorzitter Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders
Sander Alberda	Harlingen Seaport Business Association
Arjen Bosch (secretaris)	programmamanager Waddenzeehavens
Jacoba Bolderheij	directeur Port of Den Helder
Tammo Bult	directeur Wageningen Marine Research
Klaas Deen*	secretaris Waddenacademie
Cas König	directeur Groningen Seaports
Edwin Krijns	wethouder Den Helder
Bart Kuipers	haveneconoom Erasmus Universiteit Rotterdam
Maria Le Roy	wethouder Harlingen
Mariëtte de Visser	wethouder De Marne
Jouke van Dijk*	directeur Waddenacademie
Reiner de Vries	Port of Harlingen i.o.
Piet Winterman	directeur grote wateren Staatsbosbeheer
Cor Zijderveld	voorzitter Samenwerkende Bedrijven Eemdelta
Hans Punter (verslag)	tekst en vorm

* Uitsluitend aanwezig bij het agendapunt 'Economische review waddenzeehavens'.